

Stockholms
universitet

I det nya mångspråkiga Sverige

Språk och historia – språkvård, språkplanering och flerspråkighet, Svenska litteratursällskapet i Finland,

2010-04-09

Inger Lindberg

Inst. för utbildningsvetenskap med inriktning mot språk och språkutveckling, Stockholms universitet

Bästa språket: Språkpolitik för ett mångspråkigt Sverige 2005-12-07

- Svenska språket ska vara huvudspråk i Sverige
- Svenskan ska vara ett komplett och samhällsbärande språk
- Den offentliga svenskan ska vara vårdad, enkel och begriplig
- Alla ska ha rätt till språk: att utveckla och tillägna sig svenska språket, att utveckla och bruka det egna modersmålet och nationella minoritetsspråket och att få möjlighet att lära sig främmande språk.

Ny språklag 2009-07-10

som ska "värna svenskan och den språkliga mångfalden i Sverige samt den enskildes tillgång till språk" (SOU 2008:26).

/

Stockholms
universitet

Ny språklag

- Svenska är huvudspråk i Sverige, dvs. samhällets gemensamma språk som alla ska ha tillgång till och som ska kunna användas inom alla samhällsområden.
- Alla som är bosatta i Sverige ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda svenska.
- Språket i offentlig verksamhet är svenska.
- Det allmänna har ett särskilt ansvar för att svenskan används och utvecklas och att det finns tillgång till svensk terminologi inom olika fackområden.

Ny språklag

- Språket i offentlig verksamhet ska vara vårdat, enkelt och begripligt.
- Svenska är Sveriges officiella språk i internationella sammanhang.
- Svenskans ställning som officiellt språk i EU ska värnas.
- Det allmänna har ett särskilt ansvar att skydda och främja det svenska teckenspråket. Alla som är döva, hörselskadade eller av andra skäl har behov av teckenspråk ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda teckenspråket.

Ny språklag

- De nationella minoritetsspråken i Sverige är finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska – dessa språk ska skyddas och främjas.
- Alla som tillhör en nationell minoritet ska ges möjlighet att lära sig, utveckla och använda minoritetsspråket.
- Den som har ett annat modersmål än svenska, teckenspråk eller nationellt minoritetsspråk ska ges möjlighet att utveckla och använda sitt modersmål.

Den nya språkpolitiken i ljuset av aktuell flerspråkighetsforskning

Vilka teoretiska begrepp och perspektiv är relevanta för språkpolitikens förestående implementering i förhållande till centrala utbildnings- och demokratifrågor?

Vilka konsekvenser får en förändrad syn på flerspråkighet för svensk språkutbildningspolicy och skolpraktik?

/

Bakgrund till ny språkpolitik och språklag

- Engelskans allt starkare ställning
- Ett alltmer mångspråkigt Sverige
- Kraven på god språkförmåga ökar

Svenskans som minoritets- och majoritetsspråk

- Svenskans dubbla roller, risk för diglossi (A-lag/B-lag), och domämförluster
- Engelskans dominans: globala och lokala perspektiv (Alexander 2003)
- Språklig imperialism (Phillipson 1992)
- Språkekologiska perspektiv och universella språkliga rättigheter (Alexander 2003, Skutnabb-Kangas 1998)
- Postkolonial performativitet, (Pennycook 199, Stroud 2003)
- Behovet av avancerade kunskaper i engelska och andra främmande språk jfr EU:s mål om L1 + två språk

Majoritetsspråk - Minoritetsspråk

Distinktionen handlar inte bara (eller ens nödvändigtvis) om flertal och mindretal utan avser språkens relativa styrka gentemot varandra ur ett makt- och dominansperspektiv

(Srivastava 1984; Hylénstam 2004)

Svenskans dubbla roller – en svår balansgång

- som *majoritetsspråk* i förhållande till minoritetsspråken
- som *minoritetsspråk* i förhållande till det mäktiga världsspråket engelska

Risk för domänförluster?

- På senare år har engelskans kommit att få en allt starkare ställning internationell och också i Sverige. En viktig fråga är därför om engelskan håller på att tränga undan svenskan genom att språkbruket i vissa sammanhang är helt engelskdominerat.

Risk för diglossi?

Ett ökad användning av engelskan i alltfler domäner innebär risk för en diglossi-situation med engelska som de statusfyllda högspråket och svenskan som ett lågspråk tillbakavisat till intimsfären. Engelskan blir ett språk för maken och eliten medan stora grupper hålls utanför möjligheter till påverkan till följd av begränsade färdigheter i engelskan.

(Hyltenstam 2004)

Domänförluster

- I Sverige skrivs 87 procent av alla avhandlingar på engelska, 12 procent på svenska och en procent på övriga språk. Dessa förhållanden är dock inte nya! Procentuellt sett skrevs en lika stor andel av avhandlingarna på engelska 1995 som 2008. (Språkrådet 2010)
- Inom universitetsvärlden är en diglossisituation i internationaliseringens namn redan mycket nära förestående, åtminstone inom områden som naturvetenskap, teknologi, medicin och farmakologi där de svenska studenterna inte längre lär sig att använda svenskan för professionella ändamål. (Gunnarsson 2004)

Åtgärder för att främja svenska språket ställning

- Utslag av nationalistisk chauvinism, språklig protektionism eller hållbar utveckling?
- Lilleputtstrategi?

Globalisering vs. lokalisering (Alexander 2003)

Globalisering

- Stark USA-dominans i teknologiska, media-kulturella och vetenskapliga domäner
- Ökad global användning av engelska

Lokalisering

- Ansträngningar för att försäkra lokala språk och kulturers vitalitet och överlevnad

Språklig imperialism (Phillipson 1992)

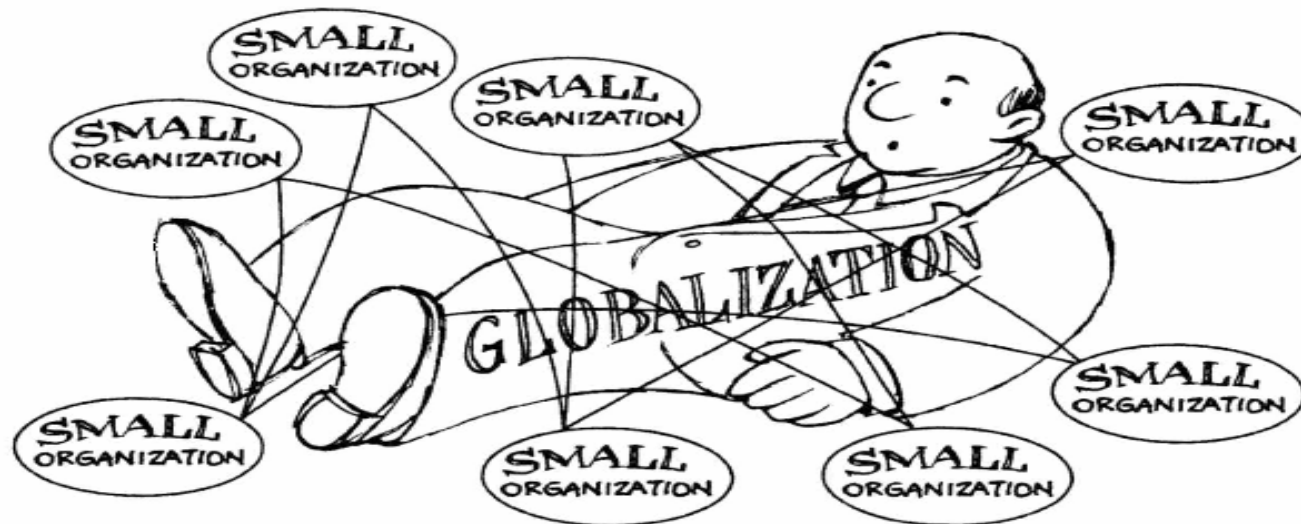
- **Linguistic imperialism**, or **language imperialism**, "involves the transfer of a dominant language to other peoples. The transfer is essentially a demonstration of power — traditionally, military power but also, in the modern world, economic power — and aspects of the dominant culture are usually transferred along with the language."

Källa: Wikipedia

/

Lilleputtstrategin (Brecher & Costello 1993)

The Lilliput Strategy might also be called globalization-from-below where "...facing powerful global forces and institutions, people can utilize the relatively modest sources of power available to them and combine them with often quite different sources of power available to other participants in other movements and locations." (p. 106)

Språkekologiska perspektiv

(...) this question does not derive from some narrow-minded national or ethnic chauvinist imperative. It is based firmly on the ground of (linguistic) human rights in a world where cultural diversity is slowly beginning to be seen as just as important for the survival of the human species as are biological and political diversity respectively. (Neville Alexander 2004, s 5)

No matter how one defines development, it cannot be achieved without reference to language as an important factor, and real development is not possible in Africa without the integration of local languages and the full participation of her human capital.

(Paulin Djité 2008, s 6)

Universella språkliga rättigheter (Skutnabb-Kangas 1998:22)

- "rätten att identifiera sig med, upprätthålla och fullt utveckla sitt/sina modersmål" som "en självklar, grundläggande individuell språklig mänsklig rättighet.
- "garanteras individen i förhållande till sitt/sina modersmål, ett officiellt språk, till ett eventuellt språkbyte, och till möjligheten att tillgodogöra sig undervisning när det gäller det språk på vilken den bedrivs.

Kritik mot språkliga rättigheter och lingvistisk imperialism (Pennycook 1999)

Språksynen bakom språklig imperialism och
universella språkliga rättigheter är

- essentialistisk och statisk
- oförenlig med hur språk och språkbruk i olika
språkkontaktsituationer diskursivt och dynamiskt
artikulerar komplexa relationer mellan lokala,
regionala och globala identiteter.

Postkolonial performativitet

(Pennycook 1999)

- Hotet om en oundviklig homogenisering är deterministiskt och grundat på en förenklad syn på global kultur som identisk med amerikanisering och masskonsumtion.
- Språk och kultur anammas inte passivt av olika grupper
- I stället spelar appropriering, omtolkning och omdefiniering av språk, kultur och kunskap i lokala kontexter en central roll.

Postkolonial performativitet (Pennycook 1999)

- Om vi börjar se på dessa frågor i termer av lokala språkliga kontexter, blir det möjligt att betrakta användningen av engelska inte så mycket i termer av något oundvikligt enhetligt och gemensamt, utan snarare, i linje med Judith Butler's (1990) förståelse av genus, som något konstruerat i handlande snarare än av naturen givet — som en annan form av 'performativitet'.

Språkliga rekonfigurationer av identiteter

- (...) strategier för att uppnå social och ekonomisk rättvisa genom olika språkliga rekonfigurationer av identiteter (s 26) där bruket av olika språk och varieteter i ett komplext och varierat samspel bidrar med viktigt symboliskt kapital och till tillgången till materiella resurser.
(Stroud 2003:26)

Mot en mer heterogen och dynamisk språksyn

- Språken i 2000-talets flerspråkiga samhällen låter sig sällan strikt uppdelas i enlighet med en diglossimodell; de överlappar, samverkar, sammansmälter och genomskär varandra.
- Denna typ av flerspråkighet kommer i allt högre grad också att utgöra viktigt ekonomisk och socialt kapital på den globaliserade världens alltmer integrerade marknader.

(Garcia, Bartlett & Kleifgen 2006)

Balanserad tvåspråkighet eller dynamisk flerspråkighet?

Balanserad tvåspråkighet

Subtraktiv tvåspråkighet?

/
Dynamisk flerspråkighet

En dynamisk flerspråkighet

ger de flerspråkiga språkanvändarna möjlighet att utnyttja hela sin samlade språkliga kompetens och ser såväl språklig kreativitet, växling mellan språken (kodväxling), som brytning, lånord och andra former för språklig blandning och påverkan som uttryck för tillhörighet i flera kulturer och språkgemenskaper

Flerspråkighet som uttryck för en sammansatt och dynamisk identitet

Jag gick in och ut ur olika aspekter av mig själv.
Så gör ju alla. En människa har flera identiteter,
de är motsägelsefulla och ständigt i rörelse.
Personligheten växlar när man byter språk, och
varje aspekt är autentisk på sitt sätt.

(Jonas Hassen Khemiri DN 2004)

Hybridiserat språkbruk

- *Language crossing* (Rampton 1998)
- *Multietniskt ungdomsspråk*
(Farurud & Bijvoet 2004, Christensen 2004, Ekberg 2007, Haglund 2005, Møller & Jørgensen 2008, Quist 2000, Svendsen & Roeyneland 2007, m.fl.)
- *Polylingualism* (Jørgensen 2008)
- *Translanguageing* (Garcia 2009)

Language crossing

(Rampton 1996)

- Med termen *language crossing* avser Rampton bruket av språk som normalt inte anses "tillhöra" språkbrukaren (och som alltså inte heller behöver behärskas i någon vidare bemärkelse). Rampton har visat hur ungdomar i Storbritannien med olika etnisk och språklig bakgrund i sin kommunikation använder såväl engelska som varandras respektive språk i ett interaktivt och kreativt samspel för att demonstrera solidaritet och samhörighet.

Multietniskt ungdomsspråk

Nya språkliga drag och språkanvändningsmönster med inslag och influenser från olika språk uppstår

- som uttryck för nya heterogena svenskheter och identiteter
- som markörer för solidaritet och tillhörighet i nya sociala grupperingar
- men också som uttryck för motstånd mot majoritetens maktutövning och "självklara" tolkningsföreträde

Polylingualism

Det traditionella språkbegreppet byggt på väl avgränsade enhetliga system kommer till korta då man ska redogöra för hur språkbrukare i flerspråkiga miljöer använder de språkliga drag de har till sitt förfogande oberoende av vilket språk dragen anses vara förknippade med.

Språk måste därför destabiliseras som separata, avgränsade system för att de ska kunna användas som utgångspunkt för att beskriva och analysera denna typ av språkbruk.

(Jørgensen 2004)

Translanguageing

- A pedagogical practice which switches the language mode in bilingual classrooms – for example reading is done in one language and writing in another. For us, translanguageings are *multiple discourse practices* in which bilinguals engage in order to *make sense of their bilinugal worlds.*" (Garcia 2009:45)
- Granspråkskommunikation i Norden (*Receptive Multilingualism*)

Stroud 2003:26

- Språkpolitiska och utbildningspolitiska insatser har i alltför liten utsträckning tagit hänsyn till de sätt på vilka olika språk kommer till användning och interagerar i sociolingvistiskt specifika kontexter präglade av social och politisk förvandling.

Utbildningspolitiska konsekvenser?

Problematisera

- Essentialistiska kategoriseringar i förstaspråk / andraspråk/ främmandespråk
- Den traditionella synen på flerspråkighet som balanserad och statisk
- Vattentäta skott mellan ämnesundervisning, undervisning i svenska, svenska som andraspråk, modersmål och annan språkundervisning

Tidig engelskundervisning

- Hot mot svenskan eller ett sätt att fånga upp de små barnens flerspråkiga vardag?

Apropå förslag om obligatorisk engelska från skolstart

”Om tidig inläring vore utslagsgivande, borde naturligtvis engelska göras obligatoriskt i förskolan. Men inläringen av ett främmande språk fungerar bäst, om den sker med grund i modersmålet (eller det starkaste språket). Låt eleverna lära sig läsa och skriva på det egna modersmålet först, om inte det andra språket finns naturligt i omgivningen. En tidigareläggning av engelskan skapar också problem för många invandrabarn i Sverige, som håller på att byta språk från föräldrarnas modersmål till svenska. ”

Horace Engdahl, Peter Englund, Olle Josephson m.fl. i SvD
2009-11-20

Apropå förslag om obligatorisk engelska från skolstart

- (...) Förslaget om engelska från årskurs ett representerar däremot en förenklad syn på språkinlärning, en övertro på engelskans betydelse och ytterligare en onödig förstärkning av dess status i Sverige.

(Horace Engdahl, Peter Englund, Olle Josephson m.fl.
i SvD)

Apropå förslag om obligatorisk engelska från skolstart

”Än allvarigare är de språkpolitiska konsekvenserna. Att från första dagen i grundskolan möta undervisning i två språk, svenska och engelska, stärker vanföreställningen att det är just dessa två språk som finns i Sverige och att de har ungefär samma ställning.”

(Horace Engdahl, Peter Englund, Olle Josephson m.fl. i SvD)

Apropå förslag om obligatorisk engelska från skolstart

- En åldersanpassad engelskundervisning som fångar upp de små barnens lust och nyfikenhet på ett språk de dagligen möter på sin fritid kan alltså på sikt gynna utvecklingen av avancerade färdigheter i engelska som för många blir ett måste i det alltmer internationaliserade samhället. Här blir också kunskaper i andra språk än engelska allt viktigare. Skolans roll för att EU:s mål om kunskaper i minst två språk utöver modersmålet ska uppfyllas kan därför inte nog understrykas. (Lindberg 2010)

Utbildningspolitiska konsekvenser

Utbildningsinsatser för flerspråkiga elever

- Modersmål och svenska som andraspråk är lågstatusämnen med
 - svagt organisatoriskt stöd
 - bristande kompetens hos lärarna
 - dålig integrering med andra ämnen
 - stort glapp mellan intentionerna i styrdokumentet och den aktuella praktiken
- Övrig undervisning har inte förändrats

Bristperspektiv

- Elevernas varierande kulturella erfarenheter ses ofta som en belastning
- Andra modersmål och flerspråkighet anses hämma svensk- och kunskapsutvecklingen "Här talar vi svenska"
- Andraspråkselever = svaga elever
- Majoriteten och homogen svenskhet utgör normen
- Avvikelser och olikhet = brist
- Modersmålsundervisning och undervisning i svenska som andraspråk upplevs inte av alla som förenligt med "riktig svenskhet" och har låg status.

men ...

en alltför snäv språklig repertoar, begränsningar
i ordförråd, bristande läsförståelse och andra
språkliga tillkortakommanden är ett avgörande
hinder för skolframgång

/

och ...

- Behärskning av det svenska standardspråket i tal och skrift är en förutsättning för att lyckas i skolan, studera vidare och ta aktiv del i det demokratiska samhället.
- Stora grupper av elever (och inte bara nyanlända) är i behov av långsiktigt språkträning på sina egna villkor för att för att utveckla en god behärskning av svenska standardspråk och klara skolans språkliga och kunskapsmässiga krav.
- Så vad är nästa steg?

Likvärdig utbildning uppnås inte genom att blunda för elevernas olikheter

Equalisation of educational opportunity is not achieved by difference blindness, neglecting important differences in students in terms of culture, language, class, race, gender and ethnicity, and treating all students as if they were the same. Such implementations of equal treatment will inevitably produce inequalities instead.

(Lewis 2001)

Hur ta vara på och utveckla den språkliga mångfalden utan att essentialisera och exkludera?

- Hur kan vi tillfredsställa dessa behov på ett sätt som berikar och stärker elvernas flerspråkiga identitet och bygger på de flerspråkiga hela språkliga potential utan att essentialisera och hamna i degraderande och kränkande klassificeringar?

Språklig heterogenitet i klassrummet

- Kan den nya språkpolitiken bidra till att normalisera mångfalden i skolan?
- Kan skolan finna flexibla och berikande sätt att representera, ta vara på och utveckla den språkliga mångfalden där olika språk tillåts samverka och interagera.
- Hur kan de flerspråkiga klassrummens hela potential tas till vara?
- Vilka möjligheter erbjuder nya teknologier för att integrera olika språk i undervisningen

Tack, kiitos, thank you!

- Artikeln *I det nya mångspråkiga Sverige* finns att ladda ner från tidskriften **Utbildning och demokrati** 2009:2 på

<http://www.oru.se/PageFiles/15299/Inger%20Lindberg.pdf>